

PSALMI
NA GRADIŠĆANSKOHRVATSKOM JEZIKU

Biblioteka
BIBLICA CROATICA

Niz
PSALMI

Glavni urednik
Danijel Berković

Uredništvo
Boris Beck, Danijel Berković, Nino Brozinčević

Preveli
pater dr. Augustin Blazovich, OSB; dr. Stefan Geosits;
mag. Branko Kornfeind

Urednik ovog izdanja
Boris Beck

Korektura
Nino Brozinčević

Prijelom
Filip Vacek

Dizajn naslovnice
Iva Đaković

Tajnica uredništva
Monika Bajić

Tisak
Cro Graf, Jablanovec

Izdavač
Biblijski institut Zagreb

Za izdavača
Perry L. Steep

Godina izdanja
2018.

PSALMI
NA
GRADIŠĆANSKOHRVATSKOM
JEZIKU

PRVO HRVATSKO IZDANJE

Biblijski institut - Centar biblijskih istraživanja

Hrvatski Psaltir

Psalmi su izraz javnog bogoštovlja i unutarnje pobožnosti, iskaz hvale i patnje, svjedočanstva života i smrti, egzistencijalni krik i smirenje duše. Već treći milenij bezbrojni čitatelji u njima nalaze odjeke svojih vlastitih lutanja i traženja, zbog čega su psalmi postali važan dio vjerske i kulturne baštine čovječanstva.

Psalmi su u hrvatski narod došli već u vrijeme Ćirila i Metoda, odnosno njihovih učenika, a otada su potvrđivali svoju prisutnost u nizu novih prijevoda. Postali su neizostavan dio molitve i umjetničkih djela te su utjecali na rad mnogih pjesnika, od Marka Marulića i Ivana Gundulića, preko Janka Polića Kamova i Miroslava Krležu, do Dražena Katunarića i Čede Antolića danas. Uglazbljeni psalmi pjevaju se svakodnevno u svim hrvatskim crkvama.

Hrvatska psaltirska baština sadrži brojne tekstove veoma visoke umjetničke vrijednosti te od široke kulturološke važnosti, a neki su od njih nedovoljno ili čak potpuno nepoznati javnosti, kako općoj, tako i stručnoj. Budući da je u današnje doba snažno oživio interes za biblijske tekstove, nakanili smo vratiti veliki dug vrijednim, a zanemarenim prevoditeljima.

Projekt *Hrvatski Psaltir* želi na jednom mjestu obuhvatiti hrvatske prijevode psalama radi upoznavanja stručne i šire javnosti s vrijednim tekstovima iz prošlosti, očuvanja hrvatske vjerske, književne i jezične baštine te posvješćivanja veze Gradišćanskih Hrvata s Domovinom. Time odajemo priznanje poslenicima koji nisu žalili truda i vremena da svojim suvremenicima prenesu ljepotu i važnost biblijskog teksta, ali želimo još nešto: njihove ćemo napore približiti današnjim i budućim čitateljima s nadom da će biti i više od čitatelja – da će biti molitelji i slavitelji.

Tri stoljeća hrvatskog Psaltira u Gradišću

Svi smo mi rezultanta naše povijesti, a to posebno vrijedi za Hrvate u Gradišću čija je povijest započela u osobito sudbonosnom trenutku. Nakon poraza na Krbavskom polju 1493. i Mohaču 1526. Hrvatska se svela na »ostatke ostataka nekada velike i slavne kraljevine«: na najjužem dijelu jahač je mogao u jednom danu prijeći od jedne njezine granice do druge. Beograd je pao pod tursku vlast 1521, Knin i Skradin 1522, Klis 1527, Jajce 1528, Požega 1536, a Kostajnica 1566. Turci dolaze do Zagreba – »Savu pregaziše, i robiše onud, žguči i vmarajuči«, kako piše Pavao Vitezović, nastavljajući: »od te dobe od onih gornjih hervatskih stran poče ljustvo bižati prik Mure i Rabe, i nastanjuvati se po Panoniji, Austriji, uz Dunaj i prik Dunaja po Moraviji, Ugerskoj i Češkoj zemlji.« Sve su te zemlje također bile opustošene. Sulejman je 1529. opsjeo Beč, a u druga dva pokušaja spriječili su ga upravo Hrvati: Nikola Jurišić 1532. kod Kisega, Nikola Šubić Zrinski 1566. kod Sigeta. Hrvati su se mogli boriti ili raseliti – o prvome svjedoči to što je papa Lav X. Hrvatsku 1519. nazvao »predziđem kršćanstva«, o drugome da je Horvat i danas jedno od najčešćih prezimena u Sloveniji, Mađarskoj i Austriji – a u Hrvatskoj najčešće!

Ratna zona protezala se od Kupe do Podravine i zapadne Slavonije, i upravo odatle su se preselili Hrvati u poharane dijelove Donje Austrije, zapadne Ugarske, južne Moravske i južne Slovačke. Pretpostavlja se da je pristiglo 60.000 ljudi, a upravo toliko njihovih potomaka još uvijek čuva hrvatski jezik. Zabilježbe o hrvatskim doseljenicima nalazimo prvi put 1515. u urbarima Željezanskoga kotara, da bi do kraja stoljeća već sačinjavali trećinu stanovništva – tada je preseljavanje, zbog protesta domicilnog pučanstva, već bilo obustavljeno.

Došljaci su mahom bili seljaci, ali bilo je i obrtnika i trgovaca te članova nižeg i srednjeg plemstva. Narod su pratili i svećenici

glagoljaši, no bogoslužje na crkvenoslavenskom jeziku zamrlo je do 17. stoljeća. Najstariji trag hrvatske pismenosti u novim krajevima jest zapis iz 1564. Jurja Vukovića koji je u latinskom misalu župe Klimpuh bosančicom zapisao molitvu Oče naš i vazmenu pjesmu *Kristuš je gore ustal*. Prve knjige Hrvata u Gradišću povezane su s biblijskim prijevodima, kada je pastor iz Kerestura Grgur Mekinić objavio 1609. i 1611. nabožne pjesmarice što su, među ostalim, sadržavale i prijevode psalama. No knjige se počinju nizati tek u idućem stoljeću: 1732. objavljen je lekcionar *Horvaczko evangyelye*, 1744. prvi katekizam, 1754. molitvenik Lovre Bogovića *Hiža zlata*, a 1811. preveden je i Novi zavjet na gradišćanskohrvatski jezik, do danas nažalost neobjavljen.

U to doba počinje se razvijati i svjetovna književnost – 1805. tiskan je *Novi horvaczki kalendar*, 1853. središnja bečka vlast tiska početnice na gradišćanskohrvatskom jeziku, 1902. objavljen je prvi seljački kalendar *Kalendar Svete Familije* Mate Meršića-Miloradića, 1910. utemeljen je tjednik *Naše Novine* koji, s prekidima, izlazi sve do danas, pod nazivom *Hrvatske novine*.

Gradišćanci su sačuvali svijest o hrvatskom porijeklu i oduvijek su se osjećali Hrvatima. Prvi austrijski ustav iz 1867. zajamčio im je određena jezična i politička prava, iste godine kad je Monarhija razdijeljena na austrijski i ugarski dio. Razdjelnica je bila rječica Lajta koja prolazi baš kroz Gradišće, što je imalo znatnih reperkusija na njihovu sudbinu. Već 1879. donose se zakoni koji potiskuju jezike manjina u osnovnim školama na račun mađarskog, a od 1907. mađariziraju se i obiteljska imena i nazivi sela. Raspad Monarhije 1918. uzrokovao je da su Gradišćanski Hrvati podijeljeni između novih država – Austrije, Čehoslovačke i Mađarske – a 1945. ta se podjela još produbila podizanjem željeznog zastora.

Temelj života i identiteta Hrvata u Gradišću bilo je selo gdje su se bavili vinogradarstvom i trgovinom vinom te uzgojem žita i stoke. Iz Gradišća su se iseljavali u 19. stoljeću kao radnici u Beč i Graz, a potom još dalje, u Ameriku. U moderno doba sve su više putujući *djelači* i *djelačice* koji se na selo vraćaju

samo navečer ili za vikend, tako da danas četvrtina ili trećina Gradišćanaca živi stalno ili privremeno u glavnom gradu Austrije. Stoga je ondje već 1934. utemeljeno Hrvatsko gradišćansko kulturno društvo, a 1948. osnovali su studenti ondje i Hrvatski akademski klub.

U središtu povijesti i društva Gradišćanskih Hrvata uvijek je bio jezik. Iako među njima ima i kajkavaca i štokavaca, mahom su čakavci, i to ikavsko-ekavskog izgovora. Zbog toga se dugo mislilo da su došli iz Primorja, no danas je nedvojbeno da potječu mahom iz područja između Kupe, Save i Une – gdje danas, upravo zbog njihova egzodusa, čakavaca više nema. Nakon mnogih borbi u Austriji, njihov jezik može se danas čuti na državnom radiju, na njemu se snimaju televizijske emisije, rabi se u liturgiji i službenoj komunikaciji, predaje u školama dvojezičnih općina, uvodi u srednje škole i visokoškolske ustanove, njime se ispisuju ploče s imenima naselja, njime se koriste folklorna društva i kazališne skupine, tiskaju se novine, knjige i slikovnice, njime se piše na internetu.

Biblijski prijevodi dio su te široke jezične i kulturne aktivnosti – Hrvati u Gradišću imaju cjelokupni prijevod Biblije na svom jeziku, a u ovom izdanju predstavlja se prijevod Psalama koji su načinili pater dr. Augustin Blazovich, OSB, dr. Stefan Geosits i mag. Branko Kornfeind, prema izdanju iz Klimpuha 2014. Ovo je izdanje jezično nepromijenjeno, tek su stihovi i strofe, pa stoga djelomice i interpunkcija, prilagođeni standardu Biblijskog istraživačkog centra i Hrvatskog biblijskog društva.

Da bi hrvatski čitatelj lakše razumio ovaj prijevod Psalama na koncu knjige pridodan je glosar. Zbog dugog izoliranog života u povijesti, i široke i raznolike uporabe u sadašnjosti, gradišćanskohrvatski oblikovao se kao poseban standardni jezik, s nizom normativnih priručnika, rječnika i gramatika. Iako je čakavski u fonologiji i morfologiji, u leksiku se može naći tragova kajkavskog i štokavskog, a osobito su zamjetljivi svježiji utjecaji standardnog hrvatskog iz kojeg se obogaćuje. Također, jezik Hrvata u Gradišću sustavno se razvija kako bi bio u skladu s promjenama u tehnici, društvu i kulturi. O jeziku osobito skrbi Znanstveni institut Gradišćanskih Hrvatov u Trajštofu.

No ipak je taj jezik u krizi. Iako se procjenjuje da u Gradišću živi 40.000 Hrvata, a u Beču još 15.000, na zadnjem popisu stanovništva samo njih pola izjavilo je da im je hrvatski i razgovorni jezik. Raspad seoske zajednice, moderni način života i miješanje stanovništva uzima danak. Republika Hrvatska – koja se u naše vrijeme našla u začudno sličnoj situaciji kao i kada su je Gradišćanci morali napustiti – nije im dosad bila od velike pomoći. Neka ovo hrvatsko izdanje gradišćanskih Psalama, tri stoljeća nakon prvih prijevoda pastora Grgura Mekinića, bude mali most između sunarodnjaka.

UVOD U KNJIGU PSALMOV

Rič »psalam« je zeta iz starogrčkoga prijevoda i znači pjesmu, odnosno himnu, ka se je pjevala uz harfu.

Knjiga psalmov sadržava 150 psalmov.

Ova knjiga Staroga Teštamenta nije zadiljena na poglavlja kao sve druge knjige Svetoga Pisma. Svaki pojedini psalam ima svoj broj i je zadiljen na verzuše.

Prvi broj znači brojenje hebrejskoga teksta, a drugi broj u zagradi brojenje Vulgate.

Natpis psalmov

Većina psalmov sadržava u prvom verzušu različne bilješke, natpise. Značenje mnogih ovih natpisov nam nije dosta poznato.

Evo neke vrsti natpisov:

1. Natpisi izrazu pjesnički karakter psalma: »Psalam« ili »Pjesma« skoro svenek s imeno, m autora (Davida). K ovoj vrsti natpisov slišu i hebrejski izrazi »maskil« i »miktam«, ke riči nam ali nisu dosta poznate.

2. Natpise, ki se tiču glazbe, muzični instrumenat ili različne vrsti pjesme: »Na žica« (Ps 4, 1); »Uz frule« (Ps 5, 1); »Po napjevu Divice« (Ps 46, 1); »Uz glazbu na žica. U oktavi« (Ps 6, 1); »Po napjevu 'preše« (Ps 8, 1); »Po Jedutunu« (Ps 62, 1); »Po napjevu mahalat« (Ps 53, 1) itd.

3. Natpisi ki označuju liturgičnu upotrebu psalma: »Pjesma za subotni dan« (Ps 92, 1); »Na spomen« (Ps 70, 1); »Zahvalnica« (Ps 100, 1) itd.

4. Natpisi ki sadržavaju povjesne dogodjaje: »Kad je Šaul poslao vojake, da okroju Davidov stan i da ga ubiju« (Ps 59, 1); »Davidova poučna pjesma. Kad sam bio u špilji« (Ps 142, 1); »Kad su Zifijci došli Šaulu i mu rekli, David se je kod nas shranio« (Ps 54, 2) itd.

5. Natpisi imenuju pjesnika psalmov: »David« (57); »Šalomon« (2); »Asaf« (12); »Sini Korahovi« (11); »Mojzeš« (1) itd.

Jesu li svi ovi natpisi historično mišljeni, nije dosta jasno. Činjenica je, da nisu svi takozvani »Davidovi psalmi« od Davida kralja. Psalmi su iz različitih periodov izraelske povjesti, ke je sveti pisatelj okolo tretoga stoljeća pred Kristušem sakupio i sastavio »Knjigu psalmov«.

Poetična struktura psalmov

Hebrejska pjesma - ada i psalmi - se redi po ritmu a ne po metriki. Svaki verzuš ima dva ili tri dijele, paralelizam i cezuru ne računano. Paralelizam je za psalme osebujno karakterističan: Isti sadržaj se ponavlja s istimi ili spodobnimi izrazi. Poetična struktura se mora - kako nek moguće - i u prijevodu očuvati. Zato zna psalme najbolje prevoditi - ča je i prevoditelj ovih psalmov - jedan pjesnik.

Literarične vrsti psalmov

Polag sadržaja pojedinih psalmov razlikujemo slijedeće literarične vrsti psalmov:

1. Tužaljke pojedinoga (38), k ovim se broji i drugih 10 psalmov, u ki psalmist izrazi svoje ufanje u Boga ili mu se zahvali (10).

2. Tužaljke naroda: Ovi psalmi sadržavaju molitvu naroda u času nevolje ili pogibeli od neprijatelja.

3. Himne: U ovi psalmi se diči i hvali Bog kao Stvoritelj svita, prirode i kao jedini Bog Izraela.

4. Proročni psalmi: Ovo su pjesme o »Jahvinom kraljevstvu« i »Sionske pjesme«.

5. Različni psalmi: Medju psalmi se nahadjaju različne pjesme za liturgiju, za hodočašće i »Poučne pjesme«.

L. Stefanović

PSALMI

PRVA KNJIGA

Psalam 1.

Put dobra – put zla

- ¹ Blažen je človek ki savjet zlih ubajde,
grišnikov ne zajde
i ne sidi u zboru podrugljivcev –
- ² nego dopada mu se Zakon Gospodinov,
i noć i dan razmišlja o Zakonu.
- ³ Bit će kot stablo sadjeno uz rijeku,
ko sâd svoj daje u svojem vrmenu;
njegovo lišće nikad ne uvene
i sve ča čini uspjeh mu donese.
- ⁴ Ne tako grišnici, ne tako:
oni su kot pliva ku raznosi vjetar.
- ⁵ Zato se ne hte zdizat zli na sudstvu
i ne hte bit s pravičnima u društvu.
- ⁶ Ar Bog pozna staze pravičnih ljudi
i On pelja u propast put grišnih.

Psalam 2.

Mesijaš je kralj i pobjednik

- ¹ Zač narodi napravljaju bunu,
 zač ljudi kuju ohole misli?
- ² Zemaljski kralji se zdižu
 i knezi se družuju protiv Boga
 i njegovoga Kristuša:
- ³ »Njeve lance razbijmo,
 jaram njev odbacimo!«
- ⁴ On, ki u nebu stoluje, smije im se;
 Gospodin jê ismihava.
- ⁵ U svojoj srdi tada im reče,
 i zbunjuje jê u svojem gnjevu:
- ⁶ »Ja sam postavio kralja svoga na Sionu,
 na svojoj svetoj gori.«
- ⁷ Oznanjujem njegovu odluku!
 Gospodin mi reče: »Moj sin si ti,
 danas sam te rodio.
- ⁸ Prosi od mene
 i dat ću ti narode sve za jerbinstvo,
 kot imanje sve kraje zemlje.
- ⁹ Vladaj nad njimi željeznom palicom,
 razdrobi jê kot lončarsku posudu.«
- ¹⁰ A sada, kralji, razumite me!
 Opametite se svi ki zemljom vladate!
- ¹¹ Služite Gospodinu svetim strahom
 i trepetanjem dajte njemu slavu.
- ¹² Pokorite mu se da se ne rasrdi
 i da na putu ne poginete
 kad se naglo raspali njegova srda.
 Svi jesu blaženi ki se ufaju u njega!

Psalam 3.

Molitva u velikoj stiski

- ¹ *Davidov psalam.*
Kad je bižao pred svojim sinom Abšalomom.
- ² Gospodine, kako me mnogi trapu;
mnogi se protiv mene postavu.
- ³ Mnogi ovako o meni govore:
»Spasenje nima u svojem Bogu.«
- ⁴ Ali ti si moj štit, o Gospodine;
slava moja, ti mi glavu podižeš.
- ⁵ Zglasa šaljem Gospodine krike svoje
i On mi odgovori iz svoje svete gore.
- ⁶ Ležem se pak i zaspim,
i stanem se, ar me Gospodin brani.
- ⁷ Plašit se neću ni tisuću ljudi,
prem me protivnikov mnoštvo okruži.
- ⁸ O, Gospodine, stani se!
Bože moj, spasi me!
Razmrvio si laloku svim mojim protivnikom
i razbio si zube grišnikom.
- ⁹ Kod Gospodina je spasenje.
Tvoj blagoslov nek nad narodom tvojim bude!

Psalam 4.

Zaufanost u Boga

¹ Zborovodji. Na žica.

Davidov psalam.

² Kad te zovem, usliši me!

O, Bože, pravica moja!

Ti si me zdignuo u stiski;

smiluj mi se, molitvu moju usliši!

³ Vi zmožni, kako dugo ćete još moju diku sramotiti?

Zač ljubite gizdost i tražite laži?

⁴ Znajte: Bog podiči svojega miljenika;

Gospodin me usliši kad ga zazovem.

⁵ Zadrhćite i ne grišite!

Ispitajte na stelji srca i mučite.

⁶ Prikažite pravične aldove,

u Gospodinu je vaše ufanje.

⁷ Mnogi velu: »Gdo nam daje dobro doživiti?«

Bože, prosviti nas svitlošću svojega lica!

⁸ Ti si dao veću radost srcu mojemu,

neg daje obiljnost žita i vina.

⁹ Jedva se ležem, u miru zaspim;

ar ti si, – o, Bože –

jedini ki mi daješ živiti u sigurnosti.